

Стратегічні прогнози щодо завершення війни в Україні

Резнікова О. О., к.е.н., с.н.с., завідувач відділу проблем стратегічного планування

Одним із найактуальніших у світовому експертному середовищі питань є те, чим завершиться війна в Україні і як це вплине на світовий порядок. Аналітична записка містить огляд прогнозів провідних експертів щодо можливих сценаріїв розвитку подій в Україні та світі, які варто взяти до уваги під час визначення стратегічних перспектив і планування у сфері забезпечення національної безпеки.

Б. Павел, П. Енгельке та Дж. Сімміно¹, представники Центру стратегії та безпеки імені Брента Скоукрофта Атлантичної ради, запропонували чотири основні сценарії, відповідно до яких може завершитися війна Росії проти України. За визначенням авторів, усі ймовірні способи завершення війни, навіть найоптимістичніший з них, містять значні небезпеки і остаточно не вирішують протиріччя між Росією та Заходом, що існують та існуватимуть ще тривалий час.

Сценарій 1 «Диво на Дніпрі» передбачає, що за дипломатичної та оборонної підтримки країн Заходу Україна зможе чинити потужний опір, який зупинить просування Москви і не дозволить встановити в державі маріонетковий режим. Виведення російських військ з території України стає можливим унаслідок воєнних втрат, а також економічних санкцій і посилення дипломатичної ізоляції Росії. Україна є суверенною демократією, тоді як поразка Москви пришвидшує зростання внутрішнього невдоволення, що змусить Путіна зосередитися на дедалі потужніших внутрішніх загрозах для його влади.

Наслідки. Безпекова ситуація в Європі поступово поліпшується, але не повертається до довоєнного статус-кво з огляду на значні людські втрати з обох сторін. Україна зазнає мінімально можливих втрат, проте Росія залишатиметься для неї загрозою, надто з огляду на невизначеність майбутнього РФ та її відносин із рештою світу.

Сценарій 2 «Трясовина» передбачає, що після тяжких кровопролитних боїв Росії вдається повалити законну українську владу і встановити маріонетковий режим. Проте ані Збройні Сили України, ані її населення не готові до капітуляції, а отже, організовується масштабне, добре озброєне та скоординоване повстання проти загарбників, яке отримує приховану оборонну підтримку від держав НАТО. У такий спосіб український спротив завдає тривалих і значних людських та фінансових збитків Росії, яка змушена витратити набагато більше своїх ресурсів протягом набагато більшого періоду часу, ніж вона передбачала. Україна може бути спустошена, проте таке протистояння виснажує Москву фінансово і морально, що зрештою змусить її відступити після тривалого насильства й багатьох смертей.

Наслідки. У геополітичному вимірі Росія стає державою-ізгоем, у внутрішній політиці престиж Путіна страждає, населення висловлює невдоволення економічною ситуацією в Росії та зниженням її авторитету у світі.

¹Pavel Barry, Engelke Peter, and Cimmino Jeffrey. Four ways the way in Ukraine might end. *Atlantic Council*. 2022. 1 March. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/four-ways-the-war-in-ukraine-might-end/>

Сценарій 3 «Нова залізна завіса» передбачає руйнування України внаслідок російської агресії. Незважаючи на інтенсивний опір, російським силам вдається взяти під контроль країну за допомогою дедалі більш важкої зброї й складнішої тактики. Опір населення маріонетковому уряду, який встановив Путін, чиниться повсюдно, але його жорстоко придушують значні російські сили, які залишаються в Україні.

Наслідки. У Східній Європі опускається нова залізна завіса, яка проходить уздовж кордонів країн Балтії на півночі, через кордони Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії на півдні. Росія значно витрачається на війну, Путін зміцнює свою владу всередині держави, придушує спроби спротиву дедалі сильніше. НАТО об'єднується перед загрозою з боку Москви, але змушена визнати відсутність можливостей для відновлення суверенітету України. Швеція та Фінляндія приєднуються до Альянсу. Зростає ризик прямого конфлікту між РФ і НАТО внаслідок випадкових або навмисних дій. Триває гібридна агресія РФ проти НАТО та її союзників. Антагоністи готуються до тривалого, виснажливого протистояння, без чіткого результату та без гарантії мирного врегулювання.

Сценарій 4 «Війна НАТО – Росія» вважається найнебезпечнішим для майбутнього Європи та світового порядку, за якого конфлікт в Україні створює підґрунтя для прямого воєнного конфлікту між НАТО та Росією. Основними передумовами реалізації цього сценарію, за визначенням Б. Павела, П. Енгельке та Дж. Сімміно, можуть стати зокрема:

- посилення участі НАТО у війні в Україні, наприклад, через запровадження безпольотної зони;
- ненавмисне завдання Росією удару по території держави-члена НАТО, наприклад, через неточні цілі або помилкові воєнно-політичні рішення;
- розширення Москвою агресії поза межі України, зокрема з метою відновлення сфери впливу в межах території колишнього Радянського Союзу.

Можливість реалізації сценарію й високий ступень його небезпеки беруть до уваги всі експерти. Це також є суттєвим стримувальним чинником для політичного керівництва багатьох країн світу.

Стосовно перших трьох сценаріїв більшість експертів висуває схожі припущення². Зокрема, Д. І. Сангер та Е. Шміт, журналісти, які спеціалізуються на проблематиці національної та міжнародної безпеки, у статті для *New York Times*³ стверджують, що у Пентагоні розглядають різні сценарії розвитку війни в Україні, основними з яких є такі:

- затягування війни, що несе дедалі більше смертей населенню України і спричинює руйнувань інфраструктури та інших об'єктів;
- захоплення Росією широкої смуги півдня та сходу України з метою з'єднання Росії суходолом з Кримом, незаконно анексованим у 2014 р.;
- розділення України на східну (з отриманням контролю над Києвом) і західну за прикладами Балканських держав, Південної та Північної Кореї, а також повоєнної Німеччини;
- ескалація збройного конфлікту та розгортання Третьої світової війни внаслідок розширення війни поза межі України, зокрема на Молдову або Грузію, випадкового або навмисного втягнення держав НАТО у війну, застосування Путіним хімічної, біологічної, ядерної та кібернетичної зброї.

За висновками Б. Павела, П. Енгельке та Дж. Сімміно, чотири основні сценарії відображають імовірні результати, але не вичерпують усі можливі. Серед таких можуть розглядатися, зокрема, повалення або значне ослаблення режиму Путіна внаслідок внутрішніх подій (народне повстання або заколот), зовнішніх обставин (Китай посилить або зменшить свою підтримку Путіна), а також посилення тиску на Молдову чи Грузію або навіть спроба окупувати території між російським Калінінградом та Білоруссю.

У статті «Війна в Україні суттєво змінить геополітику» в журналі *The Economist*⁴ наводяться певні застереження щодо завершення війни в Україні, які доповнюють наведені вище сценарії. Зокрема,

²Burrows Mathew and Manning Robert A. How will the Russia-Ukraine war reshape the world? Here are four possible futures. *Atlantic Council*. 2022. 5 April. URL: <https://cutt.ly/oFctNyi/>

³Sanger David E. and Schmitt Eric. How Does It End? A Way Out of the Ukraine War Proves Elusive. *New York Times*. 2022. 13 March. URL: <https://www.nytimes.com/2022/03/13/us/politics/russia-ukraine-us-endgame.html>

⁴The war in Ukraine is going to change geopolitics profoundly. *The Economist*. 2022. 5 March. URL: <https://www.economist.com/briefing/2022/03/05/the-war-in-ukraine-is-going-to-change-geopolitics-profoundly>

йдеться про те, що в разі отримання перемоги Росія, хоча й ослаблена, може й надалі погрожувати НАТО; у разі втягування Росії у тривалу боротьбу з українською армією та силами спротиву Москва може завдати удару тим, хто надає оборонну підтримку Україні; Росія, яка намагається повалити свого лідера, буде нестабільною.

З посиланням на Т. Райта з Інституту Брукінгса у статті також наголошується, що перші роки Холодної війни були сповнені небезпек, перш ніж розрядка знизилася непередбачуваність. Нині ми на початку нової ери, що також може бути дуже небезпечним⁵. У статті йдеться й про те, що війна, яка триває в Україні, створює нові можливості для розгортання майбутнього глобального конфлікту, зокрема збільшує ймовірність силового вилучення території у розвиненої країни. Щодо інших можливих змін зазначається зближення Росії та Китаю, яке створює перешкоди для системи американських альянсів. Як нову тенденцію, що розвинулася на тлі воєнних дій в Україні, визначено зміцнення віри Європи у себе та свої ідеали та підвищення готовності боротися за них. Так, Німеччина та Японія вперше після поразки у Другій світовій війні почали перебирати на себе нові ролі.

Усе це актуалізує питання про роль ядерної зброї. Як зазначає Дж. Ектон з Фонду Карнегі за міжнародний мир, вплив на глобальну ядерну стратегію як елемент світової геополітики певною мірою залежатиме від того, чим завершиться війна в Україні⁶.

Приділяючи багато уваги прогнозам щодо післявоєнного світоустрою, експерти часто не відповідають на запитання, в який спосіб, крім силового, можна досягти миру в Україні та як його ефективно підтримувати. Зокрема, Н. Фергюсон зазначає, що поки що не спостерігається помітних дипломатичних зусиль з боку провідних країн для припинення вогню в Україні⁷. Виконавчий директор Центру дипломатії миру, старший науковий співробітник кафедри воєнних досліджень Королівського коледжу в Лондоні Т. Хілл стверджує, що одним із ключових питань у мирних переговорах є впровадження зовнішнього контролю за припиненням вогню й дотриманням лінії розмежування у зоні конфлікту⁸. Як можливі варіанти експерт пропонує розглядати наглядові та миротворчі місії ООН та ОБСЄ. Втім, слід зауважити, що ефективність спостережної місії ОБСЄ протягом восьми останніх років в Україні була суперечливою. Отже, доцільно розглядати нові варіанти міжнародних інспекцій в Україні та повноцінної миротворчої місії ООН.

Прагнення багатьох держав світу якнайшвидше завершити війну в Україні може посилювати тиск на учасників переговорного процесу з метою ухвалення швидких компромісних рішень, які не задовольнятимуть жодну зі сторін, але створять підґрунтя для нових конфліктів у майбутньому. З одного боку, за висновком Т. Хілла, не можна недооцінювати значення переговорів для досягнення миру. З другого – у зазначеній вище статті «Війна в Україні суттєво змінить геополітику» зазначається, що насильницький іредентизм Путіна (зокрема, війна в Грузії 2008 р., війна на сході України в 2014 р., «фактична анексія» Білорусі) нагадує поведінку Гітлера⁹. З огляду на це, застосування Заходом політики умиротворення щодо Путіна є недоречним. Такий підхід не повинен позначитися на результатах переговорного процесу, що триває.

Загалом, більшість експертів погоджуються, що глобальна безпекова ситуація залишається складною і непередбачуваною, а спрогнозувати шлях завершення війни в Україні поки що досить складно, як і вплив цієї війни на глобальний світоустрій. У всіх сценаріях, що розглядаються, Україна має значні втрати – від людських і територіальних до втрати суверенітету. Загалом, експерти висловлюють досить стриманий оптимізм стосовно можливості реалізації оптимального для України сценарію, не розглядають його як основний або найімовірніший. Вони акцентують увагу на незавершеності збройного протистояння в Україні та складності переговорного процесу. За цих умов для України важливо продовжувати зміцнювати свій оборонний і безпековий потенціал та національну стійкість, зокрема через об'єднання зусиль на державному і міжнародному рівнях для протидії агресії РФ.

⁵The war in Ukraine is going to change geopolitics profoundly...

⁶Там само.

⁷Ferguson Niall. Putin Misunderstands History. So, Unfortunately, Does the U.S. *Bloomberg*. 2022. 22 March. URL: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2022-03-22/niall-ferguson-putin-and-biden-misunderstand-history-in-ukraine-war>

⁸Hill Tom. The work to come: Russia, Ukraine, and the West at the negotiating table. *War on the rocks*. 2022. 29 March. URL: <https://warontherocks.com/2022/03/the-work-to-come-russia-ukraine-and-the-west-at-the-negotiating-table/>

⁹The war in Ukraine is going to change geopolitics profoundly...